

Nybörjarfrågor om linderödsgrisar

Det är mycket man bör tänka igenom innan man bestämmer sig för att behålla grisarna över vintern och satsa på ett par som livdjur för att producera smågrisar. Här ges förhoppningsvis svar på några av de vanligaste frågorna.

Hur många ska man börja med?

Nu säger djurskyddslagen att man inte får ha en ensam gris, så då utesluter vi det alternativet. Annars är det bra att börja försiktigt. Ett par unga gyltor eller galtar med genbanksintyg är en bra start. Skaffar man både galt- och gyltkulting måste de hållas åtskiljda från ca 5 månader tills man vill att hon ska bli betäckt och dräktig. Helst inte förrän hon är minst 9 månader, gärna året.

Många börjar med ett par tänkta ”julgrisar” som visar sig så trevliga att man beslutar att behålla en av dem. Har man du turen att det är linderödssvin med säker härstamning (genbanksintyg) så kan man få hjälp av föreningen att genbanksansluta och kanske skaffa lämplig partner. Annars är det bättre att fullfölja sina planer och anmäla sitt intresse till nån av oss i avelsrådet. Absolut bäst är att göra så innan man köpt något över huvud taget.

Ska man ha egen galt?

Det finns en del ”lånegaltar” som kan passa och finnas i närheten - om man har tur. Det är dock mycket som ska klaffa med storlek, brunst och transporter fram och tillbaka. Det är bra om så många som möjligt använder sig av egen galt, inte minst ur bevarandeperspektiv. Det är bra om många olika galtar sprider sina gener i genbanken.

Hur ska de bo på vintern?

Linderödsgrisen är en gammal lantras, vilket innebär att den är hårdig och trivs bäst som utegångsgris. Kylan på vintern är inga problem även i norra delen av landet, förutsatt att den får tillräckligt med mat. Att ge varmt eller åtminstone ljummet dricksvatten när det är minusgrader ute är bra. En hydda/hus måste de givetvis ha. Halm i hyddan hjälper också till. Annars gräver de gärna ner sig en bit i jorden för att få värme. Därför vill de ha en boplatz som ligger lite högt så inget vatten rinner in där. Tre väggar och tak räcker under dessa förutsättningar. Visst kan de bo och trivas även inomhus om de dagligen kan komma ut och böka lite, få en nypa frisk luft och njuta av solgasset.

Hur ska de bo på sommaren?

På sommaren när det är riktigt varmt och torrt är det närmast djurplågeri att inte se till att de har tillgång till en gyttejöl att vältra sig i. På så sätt skyddar de huden mot uttorkning och solbränna. De måste ha möjlighet att lägga sig i skugga. Fricksvatten måste de givetvis ha tillgång till. Som de flesta andra djurslag dricker de sig otörstiga när de väl dricker. Och det gör dom 1 eller 2 gånger per dygn, fast djurskyddet föreskriver att de ska ha tillgång till dricksvatten dygnet runt, året runt. En lag som i praktiken är omöjlig att följa om man tex har utegrisar i Norrland och inte vill investera i något slags eluppvärmda vattenhoar. Om de inte har tillgång till vinterhyddan, måste de ha ett vind- och regnskydd.

Hur stora blir dom?

Linderödsgrisen är en normalstor ras. Galtarnas vikt kan säkert komma upp i 200 kg och suggornas 150 kg. Det är långt ifrån de minigrisar som de liknar, när man för första gången ser de små rara kultingarna, som man blir förälskad i.

Hur mycket äter dom?

Det räcker aldrig med det som de själva kan hitta i markerna. Även om de släpps ut på jungfrulig mark. Visst kan de finnas en hel del matnyttigt, men en grundutfodring måste de ändå ha. 2-3 kilo måste man räkna med. Vad kostar det om man måste köpa det på typ Lantmanna eller Granngården? Om man räknar med så där 3 kg gånger 3 kronor så blir det i runda svängar en tia om dan. Då är det inte högt räknat, ska ni veta och förutsätter att man kan få tillbaka moms. På ett år kostar de alltså 3500 kronor. Det är nästan en förutsättning att försöka samla och producera en del av fodret själv eller köpa det billigare på annat sätt.

Är galtarna farliga?

Nej, inte farligare eller ilskare än suggorna i alla fall. En galt är snarare godmodigare än suggor som i en del fall kan bli rätt kitsliga mot varandra och en del säger klart och tydligt ifrån att de vill ha sina kultingar i fred. Det gäller att handskas rätt med dem från början. Självklart inte uppträda stressat och smälla till dem, men heller inte vara överdrivet kelsjuk och vänja dem vid att få godis så fort de ser dig. Lagom är bäst, så de får förtroende för dig och tillåter dig att gå in till dem och gärna klia dem bakom öronen eller på magen. Det gillar dom. Prata med dem. Du får aldrig ett dumt svar.

Luktar dom?

Inte själva grisen. Den luktar kanske inte direkt viol, men det står de flesta ut med. Däremot luktar grisskit just grisskit. Särskilt om man har dem inne i en kätte och inte gör rent varje dag. Även utomhus kan det lukta en hel del, om man har dem i en mindre hage och det blir blött där de har sin toalett.

Lönar det sig?

På den frågan skulle nog de flesta krasst svara - nej, men här bli svaret – ja, under förutsättning att du ersätter de svindyra och smaklösa animalieprodukterna som du annars skulle köpt i affären med ditt eget kött, fläsk, korv och skinka. Då tjänar du både pengar och matkvalitet. Kanske du till på köpet kan äta din mat med gott samvete. Ska du gå runt genom att sälja slaktgrisar så måste du ha åtminstone 40-50 kronor kilot. Varför det? Snabbkalkylen säger 3500 kronor/70 kilo = 50 kr/kg och då har du inget för jobbet.

Kan man ha dem som markberedare?

Ja, det går alldeles utmärkt. Men, det gäller att ha rätt antal under rätt tid för att de ska göra nytta och inte skada. Ungdjur gör mer jobb än vuxna grisar. De är inte lika lata och har ett ihärdigare fodersök/bökande. Dfett finns de som hyr ut linderödare som levande markberedare. I sydlig lövskog har det visat sig att de gör stor nytta genom att luckra upp jorden och lämna tillräckligt med ek- och bokollon för att skogen ska föryngas sig. Ett par grisar bökar upp ett trädgårdsland på en eller två veckor.

Vad ska de ha att äta?

Grisar är allätare, precis som vi människor. De mår bra av den föda som vi själva mår bra av. De blir feta av för mycket söt och fet mat. De behöver mer kolhydrater på vintern om de går ute och måste hålla kroppsvärmen. De behöver mer protein i fodret när de växer och ger di. Kolhydrater är billigt. Protein är dyrt. Basfödan bör bestå av grovmalet mjöl (gröpe) och en del kross. Blandsäd är bättre än ett enda sädeslag. Grönt, frukt och rotfrukter är alltid nyttigt. Lätt kokta är rotfrukter och potatis/potatisskal mer lättsmält och smakligare än råa.

Hur slaktar jag en gris?

Om man inte är van vid att slakta, kan man ta hjälp av någon erfaren jägare första gången. Det är enklast att flå, men det kan vara värt besväret att skålla och skrapa så man får svålen kvar. Det beror lite på hur man har tänkt att tillaga köttet/fläsket. Det är så vanligt med vildsvinsjakt nu för tiden att de flesta jägare har erfarenhet av att flå och stycka ett vildsvin. Det kostar en del om man i stället lämnar den levande grisen till ett slakteri för återtag. Kanske 500 kronor? Jag vet faktiskt inte så noga, för tanken att inte mina grisar skulle få sluta sina dagar hemma med trynet i mathon har aldrig fallit mig in.

Ska jag vara med i genbanken?

Ja, det har flera fördelar. En är att man då lättare kan få hjälp med förmedling av några kultingar till liv. En annan är att det krävs för att få ut miljöstöd för sina linderödssvin som utrotningshotad husdjursras. Man får per år 800 kronor för djurslaget och ytterligare 750 kr/gris som är ”insatt i avel”. Avgiften erlägga lämpligen i form av medlemskap i Föreningen Landtsvinet som kostar 200 kronor. Så det blir en plusaffär!

Går det att sälja kultingar?

En sugga kan få många kultingar i en kull. Ett tiotal är inte ovanligt. Man måste vara inställd på att slakta en del av dessa och helst använda så mycket som möjligt i det egna hushållet. Det är stor efterfrågan på linderödskött och man kan i vissa fall få rätt bra betalt. För att underhålla befintliga genbanker och skapa nya kan man räkna med att i genomsnitt en galtkulting och två sokultingar kan säljas till liv med genbanksintyg. Det beror lite på härstamningen.

Måste de vara märkta?

Ja, oavsett om du är med i genbanken eller inte, så måste man ha märkt sina grisar enligt lag. Det räcker visserligen med ett av de mindre plastmärkens i ena örat, men märkta måste alla grisar vara. Att grisar som säljs ska vara märkta är ju inte så konstigt, men att alla grisar som finns hemma också skall vara märkta är lite svårare att acceptera, men så är det faktiskt.

När släpper man till galten?

Under vintern bör man släppa ihop galten med suggan eller gyltan, för att hon ska bli betäckt och förväntas få en kull kommande vår. Våren eller tidigt på sommaren är bästa tiden för de nyfödda kultingarna som skall dricka modersmjölk i 2-3 månader för att sedan klara sig själva på samma föda som de vuxna. Då är det slöseri med energi om de föds på hösten och växer som bäst när det är kallt ute och mycket går åt för att hålla kroppstemperaturen. Suggan går

dräktig i 3 månader, 3 veckor och 3 dagar. Det är bra att känna till när man planerar för framtiden. Blir suggan inte dräktig vid första brunsten ihop med galten, tar det ca 3 veckor innan hon åter går i brunst. Brunsten varar 2-3 dagar.

Hur länge kan galten och suggan gå ihop?

Åtminstone tills suggan är högdräktig. Vissa låter en rutinerad galt gå kvar även när grisarna föds, men det kan ha sina sidor. Är man osäker bör man skilja dem åt. Ett kritiskt skede inträffar annars ca 5 dagar efter att suggan nedkommit. Då går hon i efterbrunst och det märker galten. Han kan då stressa och jaga suggan, så de trampar bland de små nyfödda kulingarna, som ännu är för små för att ha lämnat boet. Och det är ju onödigt.

Vad gör jag när det är dax?

Så lite som möjligt! Låt suggan vara ifred, så sköter hon det oftast bäst själv. Om man måste ingripa (suggan kan få feber och gå bärsärkagång) så plocka undan kulingarna, torka dem med halm och försök lägga tillbaks dem när suggan lugnat ner sig. Ge henne först en eller två och se så de diar innan ni slpper tillbaks allihop. Lagg inte in för massor med halm i hennes bo, för då får hon bara problem att hålla alla samlade.

När bör man skilja kulingarna från suggan?

Vid 2-3 månaders ålder brukar suggan sina och avvänja sina kulingar. Det kan bero lite på hur många hungrida munnar hon har att mätta. Ser man att suggan försöker komma undan så är det dags att ta bort kulingarna. Ibland lägger hon sig på magen så de inte kommer till spenarna. Baren är stängd och det serveras inte mer.

Bör man kastrera?

Det är mycket liten risk för galtsmak, speciellt om man håller galtarna för sig själv och gyltorna för sig. Gyltorna visar brunst vid 5-7 månaders ålder och det är ungefär vid samma ålder som galtarna är köns mogna. Risken för galtsmak ökar om galten är tillsammans med brunstiga grisar av motsatt kön. Sen innebär ju kastrering ett operativt ingrepp och risken finns alltid för infektion av såret. En kastrat växer sämre än en okastrerad. Vill man vara säker på att köttet inte smakar "piss" så ta en smakbit direkt vid slakten, stek den okryddad, lukta och smaka. Är du osäker så lär det inte vara några problem. Annars luktar och smakar det så vedervärdigt att det inte råder någon tvekan om saken. Men, den lilla risken kan man ta.

Hur flyttar man en gris?

Lättast är att vänja dem vid att följa skötaren som går före med mathinken eller något som grisarna lärt sig tycka är särskilt gott, tex äpplen. Det gäller att ha lite tålmod. Vill inte grisen så är det bara dumt att stressa den.

Vilket stängsel bör man ha?

Lättast är det med eltråd. Två eller tre trådar räcker. Den understa ca 30 cm från marken. Sen räcker det i normala fall med ytterligare en tråd på ca 60 cm. Grisar kan häva sig upp och tippa över ganska höga hinder, men hoppa gör dom inte! Helst bökar dom sig under. Man bör tänka på att de kan böka upp jord över den nedersta så strömmen försvinner. Ett knep är att ha

två elaggregat. Ett till den nedersta och ett annat till den översta eller de översta. Om de aldrig tidigare känt på el, så är det säkrast att först vänja dem i en liten hage som man kan bygga av några lastpallar och dra en tråd på lagom noshöjd på insidan. Det blir en del illtjut tills de lärt sig, men man slipper grisar på rymmen.

Vad säger då de här svaren? Att man aldrig ens ska tänka tanken på att låta dem fylla 1 år? Nej, absolut inte! Grisar är väldigt intelligenta och sociala djur. Dessutom är köttet från linderödare rött och fint och mycket smakligt. Det blir bara bättre av att bli mognare och en slaktgris på 1 år är nog det allra bästa. /RO